

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

FORMATION OF AN EFFECTIVE MECHANISM FOR CREDITING OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

У статті аналізується сучасний стан кредитування малого та середнього бізнесу банками України, що є основою розвитку та процвітання економіки країни, забезпечуючи їй стійкість та гнучкість у мінливому ринковому середовищі їхнього функціонування. Фінансово-економічна нестабільність в економіці країни, криза банківської системи, обмеженість державних програм кредитування негативно впливають на розвиток малого та середнього бізнесу. Практичне розв'язання проблем кредитування суб'єктів малого і середнього бізнесу на перспективу потребує нових підходів щодо вдосконалення наявного механізму банківського кредитування та через удосконалення інфраструктури кредитного ринку – розширення діяльності небанківських фінансово-кредитних установ, що сприятиме посиленню конкуренції між кредитними установами та розширить доступ до кредитних ресурсів усіх без винятку підприємницьких структур.

Ключові слова: малий та середній бізнес, кредитування, процентна ставка, кредитний портфель, механізм банківського кредитування.

В статье анализируется современное состояние кредитования малого и среднего бизнеса банками Украины, которое является основой развития и процветания экономики страны, обеспечивая ей устойчивость и гибкость в меняющейся рыночной среде их функционирования. Финансово-экономическая нестабильность в экономике страны, кризис банковской системы, ограниченность государственных программ кредитования негативно влияют на развитие малого и среднего бизнеса. Практическое решение проблем кредитования субъектов малого и среднего бизнеса на

перспективу требует новых подходов по совершенствованию существующего механизма банковского кредитования в части улучшения условий кредитования и через совершенствование инфраструктуры кредитного рынка – расширение деятельности небанковских финансово-кредитных учреждений, что будет способствовать усилению конкуренции между кредитными учреждениями и расширит доступ к кредитным ресурсам всех без исключения предпринимательских структур.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, кредитование, процентная ставка, кредитный портфель, механизм банковского кредитования.

The article analyzes the current state of lending to small and medium-sized businesses by Ukrainian banks, which is the basis for the development and prosperity of the country's economy, providing it with stability and flexibility in a changing market environment for their functioning. Financial and economic instability in the country's economy, the crisis of the banking system, and the limited state lending programs have a negative impact on the development of small and medium-sized businesses. The practical solution of the problems of lending to small and medium-sized businesses in the future requires new approaches to improve the existing mechanism of bank lending in terms of improving lending conditions and through improving the infrastructure of the credit market - expansion of the activities of non-bank financial and credit institutions, which will facilitate the increase of competition between credit institutions and expand access to credit resources of all businesses without exception.

Key words: small and medium business, lending, interest rate, loan portfolio, mechanism of bank lending.

УДК 336.77:[334.012.61-022.51+334.012.61-022.56](477)

Вдовенко Л.О.

д.е.н., доцент,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький національний аграрний
університет

Воловодівський Р.Р.

магістр
Вінницький національний аграрний
університет

Євтухівський М.С.

магістр
Вінницький національний аграрний
університет

Постановка проблеми. В умовах глобальних перетворень в економіці України все більшого значення набуває розвиток підприємництва як соціально-економічної основи ринкової економіки. Головною умовою ефективного функціонування підприємницьких структур є можливість забезпечення їхньої діяльності фінансовими ресурсами в необхідних обсягах, потреба в яких в умовах постійних змін в економіці країни не згасає, більше того, їх нестача відображається на результатах підприємницької діяльності і дестимулює їхню активність та ініціативу. Тому потребує вдосконалення діюча система фінансування малого та середнього бізнесу в тому числі через створення ефективного механізму кредитування суб'єктів підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження цієї наукової проб-

леми внесли такі вчені і практики, як В.В. Вітлінський, О.В. Дзюблюк, О.Є. Кузьмін, В.Д. Лагутін, Ф.С. Мишкін, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін. Водночас проблема формування ефективного механізму кредитування малого і середнього бізнесу залишається невирішеною й досі, що стримує забезпечення раціонального та ефективного ведення малого та середнього бізнесу, чинить негативний вплив на підприємницьку діяльність в сучасних умовах глобальних змін в економіці України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є оцінка сучасного стану кредитування малого і середнього бізнесу в Україні комерційними банками.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці малий та середній бізнес сприяє розвитку та процвітання економіки країн,

забезпечує їй стійкість та гнучкість у мінливому ринковому середовищі здійснення підприємницької діяльності.

Малий бізнес пом'якшує наслідки структурних змін в економіці, швидко адаптується до вимог ринку, здійснює істотний внесок у територіально-виробничий розвиток, має здатність до генерації та використання технічних і організаційних нововведень, є основою підвищення конкурентоспроможності економіки регіону [1, с. 602].

Малий та середній бізнес є вкрай необхідним для підтримання ринкової інфраструктури невеликих населених пунктів, оскільки є необхідним джерелом надходжень до місцевих бюджетів. В ідеальному сценарії розвитку вітчизняної економіки на тлі активної модернізації та розвитку великих промислових підприємств мале та середнє підприємство має стати додатковою ланкою забезпечення сталості економіки країни через сприяння конкурентності ринкового середовища, нарощення ВВП, соціальної захищеності суспільства, формування та підтримки середнього класу [2, с. 690].

Конкурентоспроможність економіки та вихід на міжнародні ринки насамперед зумовлені розвитком і підтримкою інноваційної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємства. Тому важливим завданням є розроблення і втілення стратегічних напрямів інноваційного розвитку економіки України, підтримка пріоритетних видів інноваційної діяльності та стимулювання інноваційної активності підприємств, особливо тих, де питома частка малого та середнього бізнесу є найбільш відчутною [3, с. 83].

Отже, малий і середній бізнес є невід'ємним складником розвитку економіки, вирішує важливі економічні і соціальні проблеми та потребує посиленої уваги держави щодо підтримки його розвитку на перспективу.

Досить гостро малий і середній бізнес відчуває труднощі з доступом до кредитних ресурсів через завищені вимоги з боку банків щодо отримання кредитів, що обмежує фінансові можливості і дестимулює підприємницьку активність.

Здатність активізувати підприємницьку активність може забезпечити в перспективі додаткову зайнятість і зростання виробництва. Водночас ефективний розвиток цього бізнесу неможливий без удосконалення системи його фінансування. Основною проблемою, що заважає розвитку МСБ, є брак ліквідних коштів. Цей факт зумовлює виникнення потреби в позикових ресурсах, а отже, об'єктивно передбачає побудову взаємин із комерційними банками у сфері кредитування [4].

За даними Національного банку України «Статистика кредитування малого і середнього бізнесу» [5], станом на 01 вересня 2017 р. на малий та середній бізнес припадало 12,4% (роком раніше – 14,4%) загального обсягу кредитування бізнесу.

У межах співпраці з малим і мікробізнесом Європейською Бізнес-Асоціацією спільно з компанією ЛІГА: ЗАКОН у межах проекту Unlimit Ukraine було проведено опитування власників і директорів малого бізнесу, заснованого у кризові 201–2017 роки [6]. Дослідження виявило оптимістичні настрої в очікуванні бізнесу на 2018 рік: 76,2% опитаних очікують, що стан справ у їхньому бізнесі покращиться вже протягом наступних півроку; 87% прогнозують зростання прибутків. Значний оптимізм підприємці демонструють у планах розвитку свого бізнесу, зокрема: 54,2% планують збільшити кількість працівників, а 57,3% – підняти рівень зарплати найманих працівників, 64,3% – мають намір збільшити обсяг фінансування свого бізнесу. За даними дослідження, 82% компаній потребують кредитних коштів. При цьому 65% опитаних мають із цим труднощі, із них для 15,5% залучення кредитів «абсолютно неможливе»; 14,7% опитаних найбільше стурбовані доступністю кредитних коштів. По 6,1% респондентів хотіли б найперше змінити на користь свого підприємства ситуацію з державною підтримкою бізнесу та платоспроможністю населення [6].

Дієвість механізму банківського кредитування підприємницької діяльності та його ефективність визначається збігом економічних інтересів кредитора і позичальника та створенням сприятливого середовища щодо залучення кредитних ресурсів суб'єктами малого і середнього бізнесу. Інтересами кредитора, окрім отримання прибутку, є підтримка розвитку бізнесу в країні, довгострокова співпраця з позичальниками тієї чи іншої галузі. Економічними інтересами суб'єктів малого і середнього бізнесу є бажання забезпечити підприємницьку діяльність достатніми грошовими коштами задля розвитку і збереження позицій в умовах конкурентного ринкового середовища.

У механізмі банківського кредитування вагоме місце відводиться умовам кредитування як основі виникнення кредитних відносин між банківськими установами та суб'єктами малого і середнього бізнесу (табл. 1).

Порівняльний аналіз умов кредитування банками України розвитку бізнесу вказує на те, що в більшості банків використовується кредитна лінія, відповідно до якої впродовж передбаченого договором терміну банк виділяє позичальнику кредит у межах узгодженої суми (ліміту кредитування) на умовах, що відрізняються від умов одноразового надання кредиту.

Credit Agricole та «Приватбанком» використовується непоновлювана кредитна лінія, яка передбачає одержання кредитних коштів частинами у разі виникнення відповідних на це потреб у суб'єктів малого та середнього бізнесу. Розміри таких виплат не перевищують ліміт заборгованості, а загальна сума таких виплат не перевищує ліміт видачі.

Порівняння умов кредитування банками України розвитку бізнесу

Назва банку	Вид кредиту, програми	Процентна ставка, %	Разова комісія	Перший внесок
Credit Agricole	непоновлювана кредитна лінія	16,5	1,0% від суми	від 25%
Ощадбанк	поновлювана кредитна лінія	17,5	1,0% від суми	від 25%
ПриватБанк	непоновлювана кредитна лінія	17,5	немає	від 0%
Укргазбанк	програми розвитку бізнесу у межах співпраці з Німецько-Українським фондом	17%	1,0% від суми	від 0%
Кредобанк	вигідні інвестиції	17,9%	0,5% від суми	від 10,0%

Джерело: [7]

Водночас поновлювана кредитна лінія, за якою пропонує кредити «Ощадбанк», передбачає відновлення ліміту заборгованості за обов'язкового погашення позичальником раніше отриманих кредитних виплат (траншів). При цьому позичальник може скористатися новими траншами тільки за обов'язкового дотримання максимального ліміту заборгованості, але крім цього повинен дотримуватися ще й ліміту видачі. При поновлювальній кредитній лінії видача кредитних ресурсів відбувається траншами, які мають проміжні терміни погашення.

Процентна ставка в банках України за кредитами коливається в межах від 16,5% до 17,9%. Майже у всіх них є разова комісія, окрім «Приватбанку», розмір якої – від 0,5 до 1,0% від суми кредиту. Але, виходячи з досвіду зарубіжних країн, навіть мінімальна процентна ставка у 16,5% річних є зависокою для підприємств малого та середнього бізнесу та вимагає перегляду в бік її зниження.

«Укргазбанк» у межах співпраці з Німецько-Українським фондом надає кредити за такими програмами: «Оборотний капітал для клієнтів МСБ» (строком до 12 місяців (до 18 місяців для сезонних бізнесів) під 18% річних (комісія 1% від суми кредиту); «ЕКО-кредити», пов'язані із захистом довкілля, зменшенням викидів шкідливих речовин, використанням відновлюваних джерел енергії, проведенням енергоефективних заходів; «Сільськогосподарська техніка для клієнтів МСБ» (терміном кредитування від 3 до 7 років, розмір кредиту – до 80% ринкової вартості с.-г. техніки).

Як забезпечення банківські установи вимагають ліквідну нерухомість або рухоме майно, відсутність яких у більшості суб'єктів малого та середнього бізнесу є суттєвою перепоною для подальших відносин із банківськими установами та, відповідно, знижує можливості забезпечення необхідними ресурсами підприємницьку діяльність.

Так, І.Є. Семенча [4] вважає, що «серйозною перешкодою для розвитку банківського кредитування МСБ є високі ризики, зумовлені відсутністю у МСБ достатнього заставного забезпечення,

загальною непрозорістю фінансової звітності, недостатньою економічною та юридичною грамотністю більшості підприємців».

Стосовно банківських ризиків, то найбільш ризиковим у кредитуванні суб'єктів малого і середнього бізнесу є кредитування нового підприємства, новітнього виду бізнесу, підприємств, що перепрофільюються, та підприємств із сезонною ознакою бізнесу [1].

Незважаючи на високі ризики, нині все-таки зростає зацікавленість банківських установ у кредитуванні малого та середнього бізнесу за допомогою власних ресурсів чи ресурсів інвестиційних фондів підтримки.

У 2018 році ПАТ «ПриватБанк» спрямує на програму фінансової підтримки українського підприємства не менше 5 млрд. грн. У межах національної програми підприємці зможуть отримати фінансування на суму від 50 000 до 500 000 гривень на розвиток і масштабування бізнесу, також клієнти зможуть скористатися програмою «Кредитний ліміт на рахунок», завдяки якій підприємці можуть використовувати кредитні кошти, коли необхідно терміново зробити платіж; передбачено фінансування в розмірі до 1 млн грн. [8].

У 2018 році набрала чинності Програма фінансування клієнтів корпоративного, малого та середнього бізнесу за підтримки Європейського Інвестиційного Фонду (DCFTA). Ця Програма діє відповідно до Угоди, укладеної між «Райффайзен Банком Аваль» та «Європейським інвестиційним банком» (ЄІБ) на суму 68 571 429 євро. Перевагами для клієнтів ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» є можливість отримання короткострокових лімітів на фінансування поточної діяльності терміном від 6 міс. до 1 року та довгострокових інвестиційних кредитів терміном до 5 років, сума кредиту – не більше 5 млн. євро [9].

З жовтня 2017 року по лютий 2018 року кредитний портфель малого і середнього бізнесу в Україні збільшився на 25 млрд грн. При цьому частка кредитів малому і середньому бізнесу в загальному порт-

фелі кредитів бізнесу в банках України зросла з 51% до 52%. Зростання кредитів із термінами від одного до п'яти років становило близько 16 млрд грн [10].

Оптимістично виглядають прогнози менеджерів банків України щодо кредитування бізнесу.

За даними опублікованого Національним банком України аналітичного звіту «Опитування про умови кредитування», 72% опитаних менеджерів вважають, що в 2018 році корпоративне кредитування збільшиться, відбудеться зниження кредитних ставок і вимог до застави; 52% респондентів очікують і зростання попиту на кредитування з боку бізнесу [11].

Така тенденція неодмінно призведе до стабілізації економічної ситуації в Україні через зростання підприємницької активності найбільшої рушійної сили економіки – малого та середнього бізнесу, який здатен вирішувати соціально-економічні проблеми в суспільстві за умови сприятливої державної політики підтримки їхньої підприємницької ініціативи.

Висновки з проведеного дослідження.

Нині в Україні відсутній ефективний механізм кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу. З огляду на важливість розвитку малого та середнього бізнесу для економіки України, варто визначити пріоритетним напрям координації кредитної політики банківських установ та кредитної політики держави щодо них.

В основі державної політики стимулювання малого і середнього бізнесу має бути доступне банківське кредитування, спрощення бюрократичних процедур оформлення кредитів, покращення інвестиційного клімату в країні та забезпечення надійності банківської системи.

Практичне розв'язання проблем кредитування суб'єктів малого і середнього бізнесу на перспективу потребує нових підходів щодо вдосконалення наявного механізму банківського кредитування в частині поліпшення умов кредитування (зокрема, зниження вартості кредитів, жорстких вимог до забезпечення) та через вдосконалення інфраструктури кредитного ринку – розширення діяльності небанківських фінансово-кредитних установ, що сприятиме посиленню конкуренції між кредитними установами та розширить доступ до кредитних ресурсів всіх без винятку підприємницьких структур, в тому числі суб'єктів малого та середнього бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Криховецька З.М. Розвиток банківського кредитування малого бізнесу в Івано-Франківській області / З.М. Криховецька, Н.М. Калимун // Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Випуск 21. С. 596–603.
2. Галіцейська Ю.М. Проблеми банківського кредитування малого і середнього підприємництва / Ю.М. Галіцейська // Молодий вчений. 2016. № 12.1(40). С.689–693.

3. Колісниченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / П.Т. Колісниченко // Економіка і суспільство. 2017. № 11. С. 77–85.

4. Семенча І.Є. Управління банківським кредитуванням малого та середнього бізнесу / І.Є. Семенча, Н.Д. Ковальов // Ефективна економіка. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5793>

5. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.

6. Малий бізнес в Україні налаштований на позитивні зміни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2431820-malij-biznes-v-ukraini-nalastovanij-na-positivni-zmini-doslidzenna.html>.

7. Кредити на розвиток бізнесу в банках України. Офіційний сайт Bankchart. Рейтинги банківських послуг. URL <http://www.bankchart.com.ua>.

8. Офіційний сайт «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua>.

9. Офіційний сайт «Райффайзен Банк Аваль». URL: <https://www.aval.ua>.

10. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/423902/75-bankiv-pishly-v-kredytuvannya-msb-bankiry>.

11. Галелюка М. Напрямки розвитку малого та середнього бізнесу. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/marija-haleljuka/naprjamki-rozvitku-maloho-ta-serednoho-biznesu-2453039.html>.

REFERENCES:

1. Kryhovetska Z.M. (2018) Rozvytok bankivskogo kredytuvania malogo biznesu v Ivano-Frankivskii oblasti. Globalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Vyp. 21, pp. 596–603 (in Ukrainian).
2. Galiceyska Yu.M. (2016) Problemy bankivskogo kredytuvania malogo i serednogo pidpryyemnyctva. Molodyi vchenyj. № 12.1(40), pp. 689–693.
3. Kolisnichenko P.T. (2017) Stan i tendencii rozvytku malogo ta serednogo pidpryyemnyctva. Ekonomika i suspilstvo. № 11, pp. 77–85.
4. Semencha I.Ye, Kovalov N.D. Upravlinia bankivskim kredytuvaniem malogo ta serednogo biznesu. Efektyvna ekonomika. № 10, <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5793>.
5. Oficiynyi sayt Nacionalnogo banku Ukrainy. Rezym dostupu: [Elektroni resurs] <http://www.nbu.gov.ua>.
6. Maliy biznes v Ukraini nalashtovanyi na pozytyvni zminy. URL <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2431820-malij-biznes-v-ukraini-nalastovanij-na-positivni-zmini-doslidzenna.html>.
7. Kredyty na rozvytok biznesu v bankah Ukrainy. Oficiynyi sayt Bankchart. Reytynghy bankivskiyh poslug. URL: <http://www.bankchart.com.ua>.
8. Oficiynyi sayt «Privatbank». Rezym dostupu: URL: <https://privatbank.ua>.
9. Oficiynyi sayt «Raifayzen Bank Aval». URL: <https://www.aval.ua>.
10. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/423902/75-bankiv-pishly-v-kredytuvannya-msb-bankiry>.
11. Galejuka M. Napryamky rozvytku malogo ta serednogo biznesu. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/marija-haleljuka/naprjamki-rozvitku-maloho-ta-serednoho-biznesu-2453039.html>.

Vdovenko L.O.

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor at Department of Finance,
Banking and Insurance
Vinnytsia National Agrarian University

Volovodivsky R.R.

Master's Degree
Vinnytsia National Agrarian University

Yevtukhivsky M.S.

Master's Degree
Vinnytsia National Agrarian University

FORMATION OF AN EFFECTIVE MECHANISM FOR CREDITING OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

Small- and medium-sized businesses are the basis for the development and prosperity of the economy, ensuring its stability and flexibility in the changing market environment, mitigating the effects of structural changes in the economy, quickly adapting to market requirements, making a significant contribution to territorial development, has the ability to generate and use innovations, is the basis for increasing the competitiveness of the regional economy.

At the same time, small- and medium-sized businesses suffer from access to credit more acutely than others, because banking institutions impose excessive demands on them, which most companies will be unable to meet, limiting their financial capabilities and disabling business activity. It was established that in 2017, the small and medium business accounted for 12.4% of the total volume of business lending, and significant barriers for the development of bank lending to small and medium enterprises were high risks and interest rates on loans, lack of liquid collateral, limited credit programs in this sector of the economy. Complicated problems of bank lending to small- and medium-sized businesses in Ukraine, the uncertainty of monetary policy, exchange rate fluctuations, inflation, the unpredictability of tax and budget policy.

However, in recent years, there has been an interest of banks towards small- and medium-sized businesses, which manifests itself in an increase in the loan portfolio, an increase in the share of loans granted to them in the general portfolio for business, and the volume of funding for small- and medium-sized business support programs increases through the cooperation of banks and international financial and credit institutions.

The practical solution to the problems of lending to small- and medium-sized businesses in the future requires new approaches to improving the existing mechanisms of bank lending in terms of improving lending conditions and through the improvement of the credit market infrastructure – the expansion of activities of non-bank financial and credit institutions, which will enhance the competition between credit institutions and expand access to credit resources for all, without exception, entrepreneurial structures that require financial support.